

MONITORING VAN DE LAND- EN TUINBOUW IN NOORD-BRABANT

Periode 1992-1993

September 1994

SIGN: L27-513
EX. NO: C
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)
Afdeling Structuuronderzoek

REFERAAT

MONITORING VAN DE LAND- EN TUINBOUW IN NOORD-BRABANT; PERIODE 1992-1993

Voskuilen, M.J.

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1994

Mededeling 513

ISBN 90-5242-268-0

47 p., tab., fig., bijl.

Eerste verslag van een onderzoek naar de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in verschillende deelgebieden in Noord-Brabant ten behoeve van het provinciaal ruimtelijk beleid.

De gegevens die voor het onderzoek worden gebruikt zijn afkomstig van de landbouwtelling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Voor de indeling van de bedrijven in de door de provincie gewenste deelgebieden is onder meer gebruik gemaakt van het Geografisch Basisregister dat is opgezet door de PTT, het CBS en de Rijksplanologische Dienst. Met dit register en de adressen van de geregistreerde land- en tuinbouwbedrijven die beschikbaar zijn gesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, kunnen de bedrijven worden gelokaliseerd in vierkanten van 500 bij 500 meter op de topografische kaart. Volgens zijn de bedrijven ingepast in de provinciale gebiedsindeling.

Van vrijwel elk bedrijf in Noord-Brabant dat is opgenomen in de landbouwtelling kon de locatie op deze manier worden vastgesteld, waardoor er een goede basis is verkregen voor de monitoring van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant. Van het totaal aantal bedrijven ligt 84% in de agrarische hoofdstructuur, 10% in de groene hoofdstructuur en 6% in de stedelijke hoofdstructuur.

Monitoring/Noord-Brabant/Land- en tuinbouw/Streekplan/Ruimtelijk beleid/
Locatie bedrijven/Gebiedsindeling

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Voskuilen, M.J.

Monitoring van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant :
periode 1992-1993 / M.J. Voskuilen. - Den Haag :
Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO). - Fig., tab. -
(Mededeling / Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) ;
no. 513)

ISBN 90-5242-268-0

NUGI 835

Trefw.: landbouw ; Noord-Brabant / tuinbouw ; Noord-Brabant.

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

INHOUD

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	9
1.1 Achtergrond en doel	9
1.2 Gegevens	9
1.3 Gebiedsindeling	11
1.4 Toedeling bedrijven aan gebieden	12
1.5 Opzet van het rapport	14
2. ONTWIKKELINGEN IN NOORD-BRABANT	15
2.1 Aantal bedrijven	15
2.2 Produktiesamenstelling	16
2.3 Grondgebruik	17
2.4 Bedrijfsomvang	18
3. ONTWIKKELINGEN IN HOOFDSTRUCTUREN	20
3.1 Aantal bedrijven	20
3.2 Produktiesamenstelling	21
3.3 Grondgebruik	22
3.4 Bedrijfsomvang	23
4. ONTWIKKELINGSGEBIEDEN IN AGRARISCHE HOOFDSTRUCTUUR	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Rundveehouderij	25
4.3 Intensieve veehouderij	27
4.4 Akkerbouw	28
4.5 Glastuinbouw	30
4.6 Boomteelt	31
4.7 Vollegroendsgroenteteelt	33
4.8 Champignonteelt	34
5. CONCLUSIES	36
LITERATUUR	39
BIJLAGEN	41
1. Nederlandse grootte-eenheid	42
2. Bedrijfstypering	44
3. Kengetallen ontwikkelingsgebieden	46

WOORD VOORAF

In 1992 is het streekplan Noord-Brabant vastgesteld. Hierin worden voor de verschillende functies de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen aangegeven. Voor de evaluatie van het ruimtelijk beleid is het noodzakelijk de ontwikkelingen in de verschillende functies te volgen (monitoring). Voor de functie land- en tuinbouw heeft de provincie Noord-Brabant het Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) opdracht verleend voor het opzetten van een systematiek voor monitoring.

Het onderzoek is begeleid door:

- Drs. H.P.T. Ullenbroeck, provincie Noord-Brabant;
- Ir. J.P.M. Vermeulen, provincie Noord-Brabant;
- Ing. H.A.L.J. Voet, provincie Noord-Brabant;
- Ir. J.H.M. Wijnands, LEI-DLO.

De directeur,

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and lines, positioned above the name L.C. Zachariasse.

L.C. Zachariasse

Den Haag, september 1994

SAMENVATTING

Achtergrond en doel

In 1992 is het streekplan Noord-Brabant vastgesteld. Hierin is onder meer de gewenste ruimtelijke ontwikkeling van de agrarische sector in verschillende gebieden van Noord-Brabant aangegeven. Om de ontwikkelingen in de agrarische sector af te kunnen zetten tegen de in het streekplan opgenomen beleidsuitspraken, heeft de provincie het Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) een opdracht verleend om hiervoor gegevens aan te dragen.

Het doel van het onderzoek is het beschikbaar stellen van kwantitatieve informatie over de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in Noord-Brabant en het analyseren en beschrijven van de belangrijkste ontwikkelingen.

Echte trends kunnen nu nog niet worden onderscheiden, omdat de beschouwde periode (1992-1993) daarvoor te kort is.

Gegevens

De ontwikkelingen in de land- en tuinbouw worden gevolgd aan de hand van de gegevens van de landbouwtelling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De productie-omvang en de bedrijfstypering zijn gebaseerd op de Nederlandse grootte-eenheid (nge), die door LEI-DLO wordt berekend.

Toedeling bedrijven

Om de agrarische bedrijven toe te kunnen delen aan de door de provincie gemaakte gebiedsindeling is gebruik gemaakt van het Geografisch Basisregister (GBR) dat is opgezet door de PTT, het CBS en de Rijksplanologische Dienst (RPD). Met dit register en de adressen van de geregistreerde land- en tuinbouwbedrijven die beschikbaar zijn gesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij kunnen de bedrijven worden gelokaliseerd in vierkanten (grids) van 500 bij 500 meter op de topografische kaart. Vervolgens kunnen de bedrijven worden ingepast in de provinciale gebiedsindeling, die eveneens is opgebouwd uit grids.

Van vrijwel alle bedrijven is, mede dankzij de aanvullingen van de provincie, de locatie vastgesteld. Daarmee is een goede basis verkregen voor het volgen van de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in de verschillende gebieden in Noord-Brabant. Echter, de gebieden mogen in

verband met de betrouwbaarheid van de gegevens en de privacybescherming niet te klein zijn.

Noord-Brabant totaal

Het aantal bedrijven in Noord-Brabant is tussen 1992 en 1993 met 1% gedaald. De productie-omvang (in nge gemeten) is in deze periode met 8% toegenomen (mede als gevolg van de wijziging in nge-normen) en de oppervlakte cultuurgrond is vrijwel gelijk gebleven. De gemiddelde omvang van de bedrijven is gestegen van 58 tot 63 nge.

Hoofdstructuren

In de agrarische hoofdstructuur ligt 84% van de bedrijven, die 83% van de productie-omvang voor hun rekening nemen en die 83% van het areaal cultuurgrond in gebruik hebben. De percentages voor de groene hoofdstructuur bedragen 10, 11 en 12; die voor de stedelijke hoofdstructuur bedragen 6, 6 en 5.

In de groene hoofdstructuur ligt in vergelijking met de andere structuren meer het accent op de rundveehouderij. Verder is in deze structuur de gemiddelde omvang van de bedrijven het grootst. In de stedelijke hoofdstructuur is het aandeel van de glastuinbouw en de overig opengrondstuinbouw naar verhouding hoog. De gemiddelde omvang van de bedrijven is in de stedelijke hoofdstructuur het kleinst.

Ontwikkelingsgebieden

Binnen de agrarische hoofdstructuur zijn zeven ontwikkelingsgebieden voor bepaalde land- en tuinbouwsectoren onderscheiden. In de ontwikkelingsgebieden tuinbouw is 20 à 30% van het aantal tuinbouwbedrijven en de tuinbouwproductie geconcentreerd; in de ontwikkelingsgebieden veehouderij is 40 à 50% van het aantal veehouderijbedrijven en de veehouderijproductie geconcentreerd. In het ontwikkelingsgebied akkerbouw tenslotte ligt 30% van het aantal akkerbouwbedrijven; van de akkerbouwproductie wordt 37% gerealiseerd binnen het ontwikkelingsgebied akkerbouw.

De gemiddelde omvang van de bedrijven is over het algemeen in het ontwikkelingsgebied groter dan in het overig agrarisch gebied. De ontwikkeling van de gemiddelde bedrijfsomvang, van de productie-omvang en van het areaal cultuurgrond is in de ontwikkelingsgebieden vergelijkbaar of blijft iets achter bij die in de (complementaire) overige agrarische gebieden.

1. INLEIDING

1.1 Achtergrond en doel

In 1992 is het streekplan Noord-Brabant vastgesteld. Het provinciaal bestuur geeft in het streekplan de gewenste ruimtelijke ontwikkeling van de provincie weer. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de agrarische hoofdstructuur, de groene hoofdstructuur en de stedelijke hoofdstructuur. Om te kunnen beoordelen of de ontwikkelingen binnen de verschillende functies passen in het gewenste beeld of dat aanpassing van het beleid nodig is, heeft de provincie informatie nodig over die ontwikkelingen. Voor het verkrijgen van inzicht in de ontwikkelingen binnen de functie land- en tuinbouw, heeft het provinciaal bestuur van Noord-Brabant het Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) een opdracht voor onderzoek verleend.

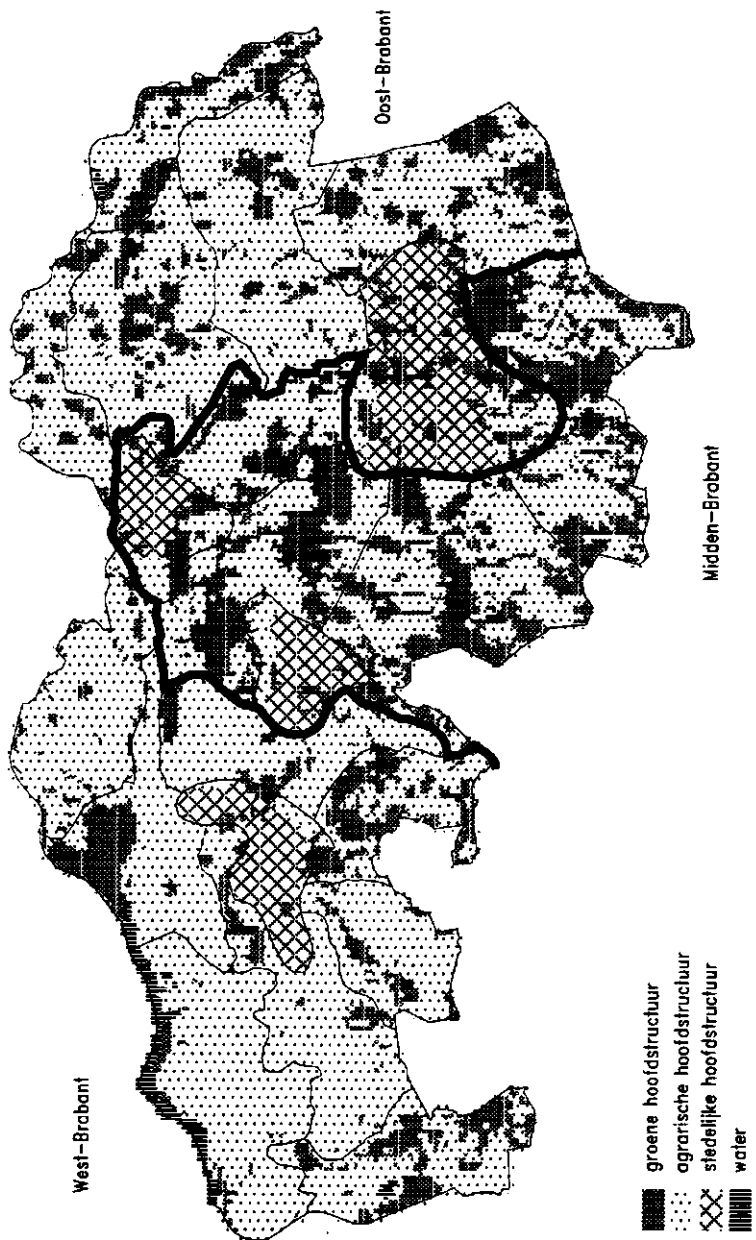
Het doel van het onderzoek is het beschikbaar stellen van kwantitatieve informatie over de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in Noord-Brabant en het analyseren en beschrijven van de belangrijkste ontwikkelingen.

Dit eerste verslag is vooral van belang om de uitgangspositie van de monitoring vast te leggen (wat zit waar in welke mate). Voor het verbinden van conclusies aan de geconstateerde ontwikkelingen is het nog te vroeg, aangezien er slechts één jaar zit tussen het basisjaar (1992) en het meest recente jaar (1993) waarvan gegevens beschikbaar zijn.

1.2 Gegevens

De ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in Noord-Brabant worden beschreven aan de hand van de landbouwtelling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De bepaling van de produktie-omvang van de verschillende land- tuinbouwsectoren en de bedrijfstypering zijn gebaseerd op berekeningen van LEI-DLO. Het startjaar van de monitoring van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant is 1992. In dit rapport worden de gegevens van 1992 vergeleken met 1993, het recentste jaar waarvan gegevens beschikbaar zijn.

De ontwikkelingen in de land- en tuinbouw worden beschreven aan de hand van de volgende kengetallen: aantal bedrijven naar type, omvang van verschillende produktierichtingen, arealen van een aantal gewassen, gemiddelde omvang en oppervlakte van de bedrijven naar type en tot slot de gemiddelde oppervlakte glas van de glastuinbouwbedrijven.

Figuur 1.1 Indeling Noord-Brabant in regio's en hoofdstructuren

De produktie-omvang van de bedrijven en van de verschillende produktierichtingen is uitgedrukt in de Nederlandse grootte-eenheid (nge). De nge is evenals de sbe (standaardbedrijfseenheid) een maatstaf voor de economische omvang van agrarische bedrijven. De nge is gebaseerd op de saldi per diersoort en per hectare gewas. Met de nge kunnen de verschillende onderdelen (dieren, gewassen) van een bedrijf onder één noemer worden gebracht. Dit biedt de mogelijkheid om de omvang van verschillende soorten bedrijven te vergelijken. De nge mag dus niet worden gezien als een maatstaf voor de fysieke omvang (zoals het aantal dieren). Voorts wordt er op gewezen dat de nge een gestandaardiseerde maatstaf is. Dit houdt in dat het aantal nge aangeeft hoe groot een bedrijf zou kunnen zijn, uitgaande van het saldo dat onder normale omstandigheden verwacht zou mogen worden. Het werkelijke saldo kan in een bepaald gebied of in een bepaald jaar of op een bepaald bedrijf afwijken van het berekende (standaard) saldo. Behalve voor de weergave van de omvang van de bedrijven en de verschillende produktietakken, is de nge gebruikt om de bedrijven in te delen naar bedrijfstypen (zie ook bijlagen 1 en 2).

1.3 Gebiedsindeling

De provincie heeft Noord-Brabant verdeeld in verschillende soorten deelgebieden, te weten: regio's, deelregio's, hoofdstructuren en ontwikkelingsgebieden (provincie Noord-Brabant, 1990 en 1992).

In dit onderzoek zijn drie regio's onderscheiden: Oost-Brabant, Midden-Brabant en West-Brabant (zie figuur 1.1). De regio's zijn verder onderverdeeld in deelregio's (in totaal 21). In de beschrijving wordt verder niet ingegaan op de deelregio's. Bij de te verstrekken gegevens zijn deze deelregio's overigens wel opgenomen.

De ruimtelijke hoofdstructuur bestaat onder meer uit de agrarische hoofdstructuur, de groene hoofdstructuur en de stedelijke hoofdstructuur (figuur 1.1). "In de agrarische hoofdstructuur is het beleid in algemene zin gericht op instandhouding en versterking van de agrarische produktiestructuur en totstandkoming van een duurzame landbouw" (provincie Noord-Brabant, 1992). Binnen de agrarische hoofdstructuur worden agrarische ontwikkelingsgebieden onderscheiden. "Binnen deze gebieden is het streven er in het bijzonder op gericht dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan versterking van het veilige, duurzame en concurrerende karakter van de aanwezige kansrijke agrarische activiteit, mede in samenhang met het betreffende agribusiness-complex" (provincie Noord-Brabant, 1992). Op basis van het aandeel van een agrarische produktietak in de totale produktie, de gemiddelde omvang van de agrarische bedrijven en gebiedskennis heeft de provincie de ontwikkelingsgebieden geselecteerd. Ontwikkelingsgebieden worden onderscheiden voor:

- rundveehouderij;
- intensieve veehouderij;
- akkerbouw;
- glastuinbouw;
- boomteelt;
- vollegrondsgroenteteelt;
- champignonteelt.

De verschillende ontwikkelingsgebieden kunnen elkaar (gedeeltelijk) overlappen. Een gebied kan bijvoorbeeld tegelijkertijd zijn aangeduid als ontwikkelingsgebied "rundveehouderij" en als ontwikkelingsgebied "intensieve veehouderij". Het gebied binnen de agrarische hoofdstructuur dat niet is aangeduid als een agrarisch ontwikkelingsgebied, wordt het overig agrarisch gebied genoemd.

De groene hoofdstructuur bestaat uit "... die gebieden, waar in de planologische afweging aan aanwezige of te ontwikkelen natuurwaarden zoveel mogelijk prioriteit wordt toegekend" (provincie Noord-Brabant, 1992). De ecologische hoofdstructuur (uit het Natuurbeleidsplan) valt volledig binnen de groene hoofdstructuur.

De stedelijke hoofdstructuur bestaat in de monitoring uit de stadsregio's Breda, 's-Hertogenbosch, Eindhoven/Helmond en Tilburg.

1.4 Toedeling bedrijven aan gebieden

Aanpak

Om de ontwikkelingen in de verschillende gebieden goed te kunnen volgen, is het noodzaak dat de gegevens van de land- en tuinbouwbedrijven voor de gebieden beschikbaar zijn. In de beschikbare data (landbouwtelling) vormt de gemeente het laagste geografisch niveau. Deze indeling is niet geschikt voor de door de provincie gemaakte gebiedsindeling, omdat de hoofdstructuren door de gemeentegrenzen heen lopen. Om bedrijven toch zo goed mogelijk aan deelgebieden toe te delen, is gebruik gemaakt van het NAW (Naam-Adres-Woonplaats)-bestand van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en van het Geografisch Basisregister (GBR) dat is opgezet door de PTT, het CBS en de RPD (Rijksplanologische Dienst). Het NAW-register bevat onder andere straatnaam en huisnummer, postcode en registratienummer van de landbouwbedrijven. Het GBR is een register met alle adressen (straatnamen en huisnummers) en postcodes in Nederland, waaraan onder andere een code is toegevoegd voor de locatie. De locatiecode is een vierkant van 500 bij 500 meter op de topografische kaart. Na koppeling van het NAW-bestand en het GBR-register is bekend in welk vak van 500 bij 500 meter een landbouwbedrijf ligt. Echter, niet voor alle landbouwbedrijven is via deze weg de locatiecode gevonden. Van de ontbrekende

adressen heeft de provincie met het 6-posities-postcodebestand van het Kadaster en voor een deel handmatig de locatiecode nagezocht.

Met de locatiecodes van de deelgebieden (vastgesteld door de provincie) zijn vervolgens de bedrijven toegeedeeld aan de deelgebieden.

Resultaat

Via het GBR is van circa 98% van de geregistreerde land- en tuinbouwbedrijven een locatiecode gevonden. Na de aanvulling van de provincie is dat percentage tot bijna 100% gestegen.

In tabel 1.1 is een overzicht gegeven van het aantal land- en tuinbouwbedrijven in Noord-Brabant in 1992 en 1993 volgens de landbouwtelling en het aantal bedrijven in deze jaren dat in de monitoring van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant wordt gebruikt. De bedrijfstypering is toegelicht in bijlage 2.

Tabel 1.1 Aantal bedrijven in Noord-Brabant volgens de landbouwtelling (lb-tel), aantal bedrijven dat is opgenomen in de monitoring (monitor) en het verschil in procenten naar jaar en bedrijfstype

Bedrijfstype	1992			1993		
	lb-tel aantal	monitor aantal	verschil in %	lb-tel aantal	monitor aantal	verschil in %
Rundveehouderij	6.294	6.249	0,7	5.814	5.776	0,7
Overig graasdier	1.898	1.891	0,4	2.349	2.337	0,5
Intensieve veehouderij	4.769	4.746	0,5	4.756	4.736	0,4
Overig veehouderij	1.205	1.202	0,2	1.142	1.138	0,4
Akkerbouw	2.045	2.029	0,8	2.016	1.972	2,2
Glastuinbouw	809	806	0,4	786	784	0,3
Boomteelt	913	911	0,2	918	916	0,2
Ov. tuinbouw open grond	1.177	1.174	0,3	1.141	1.135	0,5
Champignon	239	238	0,4	226	226	0,0
Overig	1.841	1.835	0,3	1.826	1.812	0,8
Totaal	21.190	21.081	0,5	20.974	20.832	0,7

Conclusie: de basisgegevens die voor de monitoring worden gebruikt, zijn voor 1992 en 1993 vrijwel compleet en daarmee is dus een goede basis verkregen voor het volgen van de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in Noord-Brabant. Hierbij moeten wel enkele kanttekeningen worden gemaakt.

Het adres en daarmee de locatie van een bedrijf is verbonden aan de ligging van de woning/bedrijfsgebouw; de grond kan elders liggen.

Naarmate de deelgebieden groter zijn neemt de omvang van dit bezwaar af. Uit een onderzoek waarin twee systemen voor plaatsbepaling van agrarische bedrijven zijn vergeleken, is gebleken "... dat het GBR-systeem bruikbaar is voor regionaal vergelijkend onderzoek, waarbij de gebiedseenheden niet te klein mogen zijn en er minimaal vijftig à honderd bedrijven per gebiedseenheid voorkomen." (Werkgroep Agrarisch Geografische Informatiesystemen, 1990).

Uiteraard mogen ook vanuit oogpunt van privacy de gebieden niet te klein worden gekozen. Ten eerste mogen er geen gegevens van individuele bedrijven kunnen worden afgeleid en ten tweede mogen de gegevens voor een kleine groep agrariërs niet als belastend kunnen worden ervaren.

Verder kunnen er onjuistheden voorkomen in de verschillende bestanden die voor de plaatsbepaling zijn gebruikt.

1.5 Opzet van het rapport

De beschrijving van de huidige situatie en de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in Noord-Brabant bestaat uit drie delen. Uitgangspunt bij deze opzet is de door de provincie gemaakte indeling van Noord-Brabant in verschillende soorten gebieden. In hoofdstuk 2 staat de provincie in zijn geheel en in mindere mate de drie regio's centraal. In hoofdstuk 3 vormen de drie hoofdstructuren de invalshoek bij de beschrijving. De land- en tuinbouw in de agrarische hoofdstructuur wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 4, waarbij per agrarische sector een onderscheid is gemaakt in het ontwikkelingsgebied voor die sector en het overig agrarisch gebied.

2. ONTWIKKELINGEN IN NOORD-BRABANT

2.1 Aantal bedrijven

Het aantal bedrijven in Noord-Brabant (waar in de monitoring van uit wordt gegaan) is tussen 1992 en 1993 met circa 1% gedaald, hetgeen overeenkomt met de landelijke daling (tabel 2.1).

Uitgesplitst naar bedrijfstype (voor toelichting zie bijlage 2) lijkt de opvallendste ontwikkeling op het eerste gezicht de sterke afname van het aantal rundveehouderijbedrijven en de sterke stijging van het aantal overige graasdierbedrijven. Het gaat hier voor een belangrijk deel om een verschuiving tussen bedrijfstypen door veranderingen in de nge-normen tussen 1992 en 1993. Het totaal van de twee typen is tussen beide jaren nauwelijks veranderd.

Tabel 2.1 Ontwikkeling van het aantal bedrijven in Noord-Brabant (N-Br.) en in Nederland (Ned.) tussen 1992 en 1993 naar bedrijfstype

Bedrijfstype	Aantal Noord-Brabant		Index 1992=100	
	1992	1993	N-Br.	Ned.
Rundveehouderij	6.249	5.776	92	93
Overig graasdier	1.891	2.337	124	120
Intensieve veehouderij	4.746	4.736	100	98
Overig veehouderij	1.202	1.138	95	97
Akkerbouw	2.029	1.972	97	98
Glastuinbouw	806	784	97	98
Boomteelt	911	916	101	100
Ov. tuinbouw open grond	1.174	1.135	97	97
Champignon	238	226	95	92
Overig	1.835	1.812	99	99
Alle	21.081	20.832	99	99

Regio's

In regio Oost-Brabant ligt 38% van de bedrijven. Het aandeel van de rundveehouderij- en intensieve veehouderijbedrijven is hier groter dan in het gehele gebied. Samen met de overige graasdier- en overige veehouderijbedrijven bedraagt het aandeel van deze bedrijven circa drie

kwart van het totaal aantal bedrijven. De verandering in het aantal bedrijven komt in regio Oost overeen met het algemene beeld. Een uitzondering vormen de boomteelt- en champignonbedrijven, die in aantal zijn afgenomen, terwijl in de andere regio's het aantal nauwelijks is gewijzigd.

In regio Midden-Brabant ligt ruim een kwart van de bedrijven. Evenals in regio Oost ligt de nadruk sterk op de veehouderij. Ongeveer drie kwart van de bedrijven behoort tot het type rundveehouderij-, overige graasdier-, intensieve veehouderij- of overige veehouderijbedrijven. De veranderingen in het aantal bedrijven komen sterk overeen met het algemene beeld, met uitzondering van de overige opengrondstuinbouwbedrijven die in aantal zijn toegenomen.

In regio West-Brabant ligt 35% van de bedrijven. In deze regio ligt meer dan in de andere regio's de nadruk op de akkerbouw en tuinbouw. Van het totaal aantal glastuinbouw-, boomteelt- en overige opengrondstuinbouwbedrijven in Noord-Brabant ligt 60% in deze regio; voor de akkerbouwbedrijven is het aandeel van deze regio in het totaal ruim de helft. De ontwikkeling van het aantal bedrijven in deze regio past in het algemene beeld.

2.2 Produktiesamenstelling

De totale productie-omvang van de land- en tuinbouw bedroeg (op basis van de in de monitoring opgenomen bedrijven) in 1993 ruim 1,3 miljoen nge. Ten opzichte van 1992 is het aantal nge met 8% gestegen, evenveel als de landelijke stijging (tabel 2.2). De productie-omvang van de glastuinbouw en de boomteelt is in Noord-Brabant het sterkst gestegen, die van de akkerbouw is tussen 1992 en 1993 gedaald. In vergelij-

Tabel 2.2 *Ontwikkeling productie-omvang (nge) in Noord-Brabant (N-Br.) en in Nederland (Ned.) tussen 1992 en 1993 naar produktierichting*

Produktierichting	Nge x 100 in N-Br.		Index 1992=100	
	1992	1993	N-Br.	Ned.
Rundveehouderij	4.406	4.799	109	111
Intensieve veehouderij	3.580	3.736	104	105
Akkerbouw	1.061	1.009	95	96
Glastuinbouw	1.168	1.365	117	109
Boomteelt	572	648	113	119
Ov. tuinbouw open grond	723	748	103	104
Champignonsteelt	241	243	101	101
Overig	455	649	143	130
Alle	12.206	13.197	108	108

king met Nederland is in Noord-Brabant de produktie-omvang van de glastuinbouw sterker en die van de boomteelt minder sterk toegenomen.

De sterke toename van het aantal nge in de categorie "overig" komt vrijwel geheel voor rekening van de stijging bij de overige graasdieren (paarden, schapen en geiten). Vooral de sterk gestegen nge-norm voor paarden heeft hieraan bijgedragen.

In 1992 bedroeg in Noord-Brabant het aandeel van de rundveehouderij in de produktie 36%, dat van de intensieve veehouderij lag op 29%. Binnen de tuinbouw is de glastuinbouw de grootste (in nge) produktierichting. In de totale produktie-omvang van de land- en tuinbouw draagt de glastuinbouw circa 10% bij. Het aandeel van de overige richtingen ligt tussen 2% (championteelt) en 9% (akkerbouw).

Regio's

In regio Oost-Brabant is de intensieve veehouderij met een aandeel van 41% in de produktie-omvang de grootste sector; de rundveehouderij volgt hierop met een aandeel van 36% in de produktie. In regio Midden-Brabant is de rundveehouderij de grootste sector (43%), gevolgd door de intensieve veehouderij (32%). Ook in regio West-Brabant is de rundveehouderij de grootste sector (30%). De op een na grootste sector in dit gebied is de glastuinbouw met een aandeel in het aantal nge van 18%.

De afname van de produktie-omvang van de akkerbouw vond vrijwel volledig plaats in regio West-Brabant. Voor het overige komt de ontwikkeling van het aantal nge in de diverse produktierichtingen in de drie regio's met elkaar overeen.

2.3 Grondgebruik

De totale oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij de bedrijven die zijn opgenomen in de monitoring van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant is tussen 1992 en 1993 vrijwel niet veranderd. Ook de totale oppervlakte cultuurgrond in Nederland is nauwelijks gewijzigd (tabel 2.3).

De arealen van de verschillende gewasgroepen zijn wel enigszins veranderd. Zo nam in Noord-Brabant het areaal akkerbouw en opengrondsgroenten (opgenomen onder de groep ov. tuinbouw open grond in tabel 2.3) af, en steeg het areaal glastuinbouw (sterker dan landelijk) en boomteelt. De toename van het areaal in de categorie "overig" bestaat - zowel landelijk als in Noord-Brabant - uit een uitbreiding van het areaal braakland, hetgeen verband houdt met de hervorming van het EU-landbouwbeleid.

Veruit het grootste deel van de oppervlakte cultuurgrond in Noord-Brabant is in gebruik als grasland (44%), gevolgd door voedergewassen (28%) en akkerbouwgewassen (20%).

Tabel 2.3 Ontwikkeling in het grondgebruik in Noord-Brabant (N-Br.) en in Nederland (Ned.) tussen 1992 en 1993

Grondgebruik	Ha in Noord-Brabant		Index 1992=100	
	1992	1993	N-Br.	Ned.
Grasland	119.693	118.251	99	100
Voedergewassen	76.447	77.586	101	105
Akkerbouw	55.037	53.618	97	97
Glastuinbouw	866	905	104	102
Boomteelt	3.443	3.592	104	105
Ov. tuinbouw open grond	13.808	13.402	97	100
Overig	2.658	3.281	123	116
Alle	271.952	270.635	100	100

Regio's

De daling van het areaal akkerbouw vond geheel in regio West-Brabant plaats, de regio waarin twee derde van het areaal akkerbouw ligt. Het areaal opengrondsgrouten nam het sterkst af in de regio's Oost- en Midden-Brabant (in beide regio's met circa 6%).

De stijging van het areaal glas met 40 ha werd voor drie kwart in de regio West-Brabant gerealiseerd: het gebied waar het grootste deel (60%) van de oppervlakte glas is gesitueerd. Het areaal boomkwekerijgewassen is in elke regio procentueel ongeveer evenveel gestegen.

2.4 Bedrijfsomvang

Zowel landelijk als in Noord-Brabant is de gemiddelde omvang van de bedrijven tussen 1992 en 1993 gestegen van 58 tot 63 nge (tabel 2.4), een toename van 9%. Voor een deel is de toename veroorzaakt door een verandering in de nge-normen en voor een ander deel door een toename van de fysieke produktie-omvang (bijvoorbeeld toename van de oppervlakte). Vooral de gemiddelde omvang van de rundveehouderij- en de overige graasdierbedrijven (met name door verandering van de nge-normen) en die van de glastuinbouw- en boomteeltbedrijven is sterk gestegen.

De gemiddelde omvang van de bedrijven is het grootst in regio Oost-Brabant (69 nge) en het kleinst in regio West-Brabant (59 nge). De veehouderijbedrijven (zowel rundveehouderij- als intensieve veehouderijbedrijven) in de regio's Oost- en Midden-Brabant zijn gemiddeld groter dan die in regio West-Brabant. De akkerbouw- en glastuinbouwbedrijven

in regio West-Brabant zijn gemiddeld groter dan die in de beide andere regio's.

De gemiddelde oppervlakte cultuurgrond per bedrijf is in Noord-Brabant vrijwel niet veranderd. In 1993 bedroeg deze 13 ha (tegen 17 ha landelijk).

Tabel 2.4 Gemiddelde bedrijfsomvang in nge in Noord-Brabant en in Nederland naar jaar en bedrijfstype

Bedrijfstype	Noord-Brabant		Nederland	
	1992	1993	1992	1993
Rundveehouderij	67	80	60	72
Overig graasdier	18	21	14	17
Intensieve veehouderij	64	68	55	58
Overig veehouderij	65	68	51	52
Akkerbouw	34	34	52	51
Glastuinbouw	128	151	137	153
Boomteelt	63	72	59	71
Ov. tuinbouw open grond	50	54	68	73
Champignon	101	108	96	106
Overig	41	44	47	51
Alle	58	63	58	63

3. ONTWIKKELINGEN IN HOOFDSTRUCTUREN

3.1 Aantal bedrijven

Veruit het grootste deel (84%) van de bedrijven die in de monitoring zijn opgenomen, ligt in de agrarische hoofdstructuur (tabel 3.1). Aan de groene hoofdstructuur is 10% van de bedrijven toegedeeld en aan de stedelijke hoofdstructuur 6%.

In de groene hoofdstructuur ligt meer dan in de andere structuren het accent op de veehouderij, met name op de rundveehouderij. Op het totaal aantal bedrijven binnen deze structuur valt 38% in de categorie rundveehouderijbedrijf. In de stedelijke hoofdstructuur ligt de nadruk minder sterk op de veehouderij dan in de andere structuren. In vergelijking met de andere structuren komen hier veel glastuinbouw- en overige opengrondstuinbouwbedrijven voor.

Tabel 3.1 Ontwikkeling aantal bedrijven in Noord-Brabant tussen 1992 en 1993 naar hoofdstructuur (hfd) en bedrijfstype; index=indexcijfer 1992=100

Bedrijfstype	Agrarische hfd		Groene hfd		Stedelijke hfd	
	aantal 1992	index 1993	aantal 1992	index 1993	aantal 1992	index 1993
Rundveehouderij	5.122	92	820	94	305	95
Overig graasdier	1.518	124	220	128	153	114
Intensieve veehouderij	4.049	100	505	102	191	96
Overig veehouderij	1.020	95	136	92	46	85
Akkerbouw	1.786	98	139	93	101	88
Glastuinbouw	627	98	49	102	130	92
Boomteelt	793	101	54	94	64	95
Ov. tuinbouw open grond	952	96	63	86	159	107
Champignon	209	96	18	83	11	91
Overig	1.555	99	161	99	119	99
Totaal	17.631	99	2.165	99	1.279	98

Voor de ontwikkeling van het aantal bedrijven binnen de agrarische hoofdstructuur wordt verwezen naar paragraaf 2.1. Immers, het overgrote deel van de bedrijven ligt binnen de agrarische hoofdstructuur.

In de groene hoofdstructuur is het aantal bedrijven vrijwel gelijk gebleven. In de stedelijke hoofdstructuur is in tegenstelling tot de andere structuren het aantal overige opengrondstuinbouwbedrijven toegenomen (7%).

3.2 Produktiesamenstelling

Van de totale produktie (uitgedrukt in nge) komt 83% voor rekening van de bedrijven in de agrarische hoofdstructuur, 11% voor de bedrijven in de groene hoofdstructuur en 6% voor de bedrijven in de stedelijke hoofdstructuur (tabel 3.2).

Binnen de groene hoofdstructuur is de rundveehouderij de belangrijkste tak: bijna de helft van de produktie komt uit deze tak. Het aandeel van de akker- en tuinbouw is vrij beperkt. In de stedelijke hoofdstructuur dragen de rundveehouderij en de glastuinbouw ieder ruim een kwart bij aan de produktie.

De produktie-omvang van de tuinbouw is in de groene hoofdstructuur tussen 1992 en 1993 minder sterk gestegen dan die in de andere structuren. In grote lijnen echter is de ontwikkeling van het aantal nge van de diverse produktierichtingen in de verschillende hoofdstructuren van Noord-Brabant tussen 1992 en 1993 vergelijkbaar (tabel 3.2).

De sterke toename van het aantal nge in de categorie overig is toegelicht in paragraaf 2.2.

Tabel 3.2 *Ontwikkeling produktie-omvang in Noord-Brabant tussen 1992 en 1993 naar hoofdstructuur (hfd) en produktierichting; nge=ngex100, index=indexcijfer 1992=100*

Produktierichting	Agrarische hfd		Groene hfd		Stedelijke hfd	
	nge 1992	index 1993	nge 1992	index 1993	nge 1992	index 1993
Rundveehouderij	3.578	109	643	109	184	111
Intensieve veehouderij	3.040	104	394	105	146	104
Akkerbouw	940	95	86	96	33	90
Glastuinbouw	927	118	66	109	175	117
Boomteelt	500	114	33	110	39	113
Ov. tuinbouw open grond	612	103	39	100	72	107
Champignonteelt	212	102	18	94	10	99
Overig	377	140	50	153	28	152
Totaal	10.186	108	1.329	108	687	111

3.3 Grondgebruik

De bedrijven die zijn toegedeeld aan de agrarische hoofdstructuur hebben 83% van het totale areaal cultuurgrond in gebruik (tabel 3.3). Voor de bedrijven in de groene hoofdstructuur bedraagt het aandeel 12% en voor de bedrijven in de stedelijke hoofdstructuur 5%.

Zowel in de groene als in de stedelijke hoofdstructuur is het aandeel van het areaal grasland en voedergewassen op het totale areaal cultuurgrond groter dan in de agrarische hoofdstructuur (respectievelijk 83% en 77% ten opzichte van 70%). Voorts hebben de bedrijven in de stedelijke hoofdstructuur een relatief groot areaal glas in gebruik. Van het totale areaal glas is 15% in gebruik bij de bedrijven in de stedelijke hoofdstructuur.

De totale oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij de bedrijven in de agrarische en in de groene hoofdstructuur is tussen 1992 en 1993 vrijwel niet veranderd. In de stedelijke hoofdstructuur is de oppervlakte cultuurgrond licht gedaald. Het areaal glas is in de agrarische hoofdstructuur met 35 ha en in de stedelijke hoofdstructuur met 6 ha toegenomen, hetgeen neerkomt op een stijging van circa 5% in iedere afzonderlijke structuur. In de groene hoofdstructuur is het areaal overige tuinbouw open grond sterk afgenomen (10%); in de stedelijke hoofdstructuur geldt hetzelfde voor het areaal akkerbouw.

In paragraaf 2.3 is ingegaan op de stijging van het areaal in de categorie overig grondgebruik.

Tabel 3.3 Ontwikkeling oppervlakte cultuurgrond in Noord-Brabant tussen 1992 en 1993 naar hoofdstructuur (hfd) en grondgebruik; index=indexcijfer 1992=100

Grondgebruik	Agrarische hfd		Groene hfd		Stedelijke hfd	
	ha 1992	index 1993	ha 1992	index 1993	ha 1992	index 1993
Grasland	96.678	99	16.613	99	6.369	99
Voedergewassen	62.269	102	10.424	102	3.731	99
Akkerbouw	49.068	98	4.326	97	1.495	91
Glastuinbouw	690	105	46	98	130	105
Boomteelt	3.089	105	203	98	152	101
Ov. tuinbouw open grond	11.772	97	862	90	1.162	99
Overig	2.378	123	166	105	112	157
Totaal	225.944	100	32.640	100	13.151	99

In de discussies over de groene hoofdstructuur werd uitgegaan van een oppervlakte landbouwgrond in de groene hoofdstructuur van circa 60.000 ha. De oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij de bedrijven die zijn toegedeeld aan de groene hoofdstructuur bedraagt ruim 32.000 ha (tabel 3.3). Dit grote verschil wordt (voor een groot deel) verklaard door:

- de oppervlakte van 60.000 ha was gebaseerd op een eerste ruwe schatting. Naderhand is de oppervlakte berekend op ongeveer 50.000 ha (mondelinge mededeling provincie Noord-Brabant, 1994);
- niet alle cultuurgrond in gebruik is bij de geregistreerde land- en tuinbouwbedrijven, waarvan in de monitoring is uitgegaan. Verder wordt in de monitoring uitgegaan van de netto-oppervlakte cultuurgrond, dat wil zeggen de oppervlakte beteelbare grond. De oppervlakte van 50.000 hectare is daarentegen een bruto-oppervlakte. Een en ander betekent dat de oppervlakte uit tabel 3.3 naar boven bijgesteld moet worden om een betere vergelijking te kunnen maken met de eerder genoemde 50.000 ha. Op basis van een vergelijking van de cijfers uit de bodemstatistiek van het CBS (1994) met die uit de landbouw telling van het CBS wordt geschat dat het areaal zoals vermeld in tabel 3.3 met maximaal een factor 1,2 mag worden gecorrigeerd. Daarmee zou het areaal op ongeveer 39.000 ha uitkomen;
- bij de toedeling van grids (vierkanten van 500 bij 500 meter) aan de structuren een overschatting optreedt van de agrarische hoofdstructuur en een onderschatting van de groene hoofdstructuur. De groene hoofdstructuur bestaat naar verhouding uit veel klein gebiedjes. Een grid wordt toegedeeld aan een structuur als meer dan 50% van de oppervlakte van de grid valt in de desbetreffende structuur. Kleine gebiedjes komen meestal niet boven de 50% (schriftelijke mededeling provincie Noord-Brabant, 1994);
- de groene hoofdstructuur volgens de provincie meer dan de andere hoofdstructuren uit veldkavelgebieden bestaat. De oppervlakten die in tabel 3.3 zijn vermeld voor de verschillende structuren zijn bepaald op basis van de ligging van de bedrijven. Dit houdt in dat de oppervlakte cultuurgrond die ligt in de groene hoofdstructuur groter is dan die vermeld is in tabel 3.3. Maar hoeveel groter de oppervlakte is, valt (zonder nader onderzoek) niet te zeggen.

3.4 Bedrijfsomvang

Met een gemiddelde omvang van 61 nge zijn de bedrijven in de stedelijke hoofdstructuur het kleinst (tabel 3.4). Door een iets grotere toename van de gemiddelde omvang van de bedrijven in deze structuur ten opzichte van die van de bedrijven in de andere structuren, is iets van de "achterstand" ingelopen. De bedrijven in de groene hoofdstructuur hebben de grootste gemiddelde omvang (67 nge), hetgeen vooral te

Tabel 3.4 Gemiddelde bedrijfsomvang in nge in Noord-Brabant naar hoofdstructuur (hfd), jaar en bedrijfstype

Bedrijfstype	Agrarische hfd		Groene hfd		Stedelijke hfd	
	1992	1993	1992	1993	1992	1993
Rundveehouderij	66	79	75	88	57	68
Overig graasdier	18	21	22	25	13	16
Intensieve veehouderij	64	67	65	68	70	74
Overig veehouderij	64	67	71	74	53	61
Akkerbouw	36	35	27	26	20	19
Glastuinbouw	129	153	121	125	121	152
Boomteelt	63	72	59	68	60	73
Ov. tuinbouw open grond	51	55	40	47	47	48
Champignon	101	107	104	119	95	103
Overig	42	44	43	46	30	35
Alle	58	63	61	67	54	61

maken heeft met de gemiddeld vrij grote omvang en het grote aandeel van de rundveehouderijbedrijven in deze structuur.

De vergelijking van de gemiddelde omvang van alle bedrijven is overigens niet zo heel erg zinvol, gezien de zeer grote verschillen in gemiddelde omvang van de verschillende bedrijfstypen: van minder dan 20 nge voor de overige graasdierbedrijven in de stedelijke hoofdstructuur tot meer dan 150 nge voor de glastuinbouwbedrijven in de agrarische hoofdstructuur. De gemiddelde omvang van alle bedrijven hangt met andere woorden voor een belangrijk deel samen met het aandeel van de verschillende bedrijfstypen in het totaal aantal bedrijven.

De gemiddelde oppervlakte per bedrijf is evenals het gemiddeld aantal nge per bedrijf het grootst in de groene hoofdstructuur, hetgeen vooral kan worden toegeschreven aan de bijdrage van de rundveehouderijbedrijven.

De gemiddelde oppervlakte is in de stedelijke hoofdstructuur voor elk bedrijfstype afzonderlijk, met uitzondering van de glastuinbouwbedrijven, kleiner dan voor de overeenkomstige bedrijven in de andere structuren.

4. ONTWIKKELINGSGEBIEDEN IN AGRARISCHE HOOFDSTRUCTUUR

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is een aantal kengetallen van de land- en tuinbouw in de door de provincie onderscheiden hoofdstructuren vergeleken. Binnen de agrarische hoofdstructuur maakt de provincie voorts onderscheid in "ontwikkelingsgebieden" voor zeven sectoren van de land- en tuinbouw en overige agrarische gebieden. In dit hoofdstuk wordt per ontwikkelingsgebied een korte beschrijving gegeven van de desbetreffende sector. Steeds vormt het totaal van een ontwikkelingsgebied en het overig agrarisch gebied het totaal van die sector in de agrarische hoofdstructuur. Het totaal van de sector in de agrarische hoofdstructuur is vermeld in het vorige hoofdstuk.

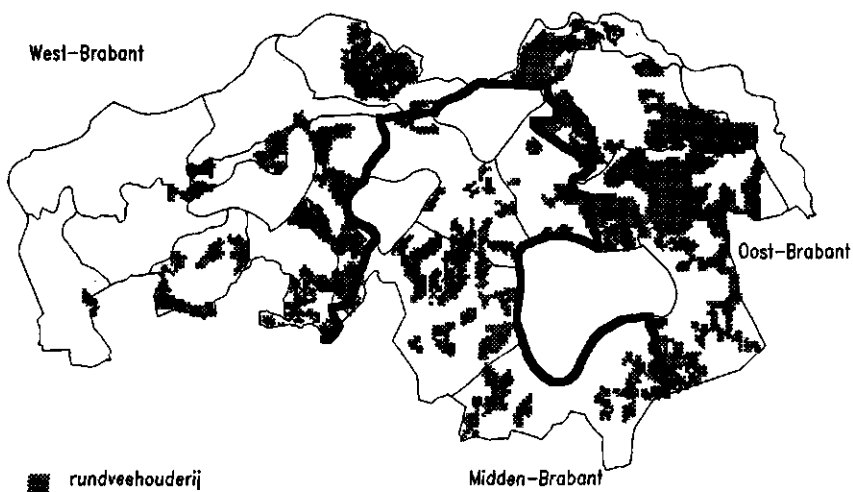
Het totaal aantal nge en de totale arealen die in de tabellen zijn vermeld hebben betrekking op de sector. Het zijn dus niet de hoeveelheden op de bedrijven die in de tabellen zijn opgenomen.

In bijlage 3 is een compleet overzicht opgenomen van de bedrijfstypeverdeling, de produktiesamenstelling en het grondgebruik in de zeven ontwikkelingsgebieden. Veruit het grootst is het ontwikkelingsgebied rundveehouderij met 6.500 bedrijven die 82.000 ha cultuurgrond in gebruik hebben; het kleinst is het ontwikkelingsgebied champignonteelt met ruim 300 bedrijven en een areaal cultuurgrond van 3.000 ha.

4.2 Rundveehouderij

Het ontwikkelingsgebied rundveehouderij telt meer dan 6.500 bedrijven die ruim 82.000 ha grond in gebruik hebben, hetgeen neerkomt op een aandeel van 37% in zowel het totaal aantal bedrijven als in de totale oppervlakte cultuurgrond in de agrarische hoofdstructuur (zie ook bijlage 3). Ongeveer de helft van de oppervlakte van het ontwikkelingsgebied ligt in regio Oost-Brabant. De rest ligt gelijk verdeeld over de beide andere regio's (zie figuur 4.1).

In het ontwikkelingsgebied rundveehouderij ligt 45% van het totaal aantal rundveehouderijbedrijven in de agrarische hoofdstructuur. Van het areaal grasland en voedergewassen in gebruik bij de bedrijven in de agrarische hoofdstructuur, is 44% in gebruik bij de bedrijven in het ontwikkelingsgebied rundveehouderij. Voorts komt bijna de helft van de productie-omvang (uitgedrukt in nge) in de rundveehouderij in de agrarische hoofdstructuur op naam van de bedrijven in het ontwikkelingsgebied rundveehouderij.

Figuur 4.1 Ontwikkelingsgebied rundveehouderij

De gemiddelde omvang van de rundveehouderijbedrijven, met name het aantal nge en in iets mindere mate de oppervlakte, ligt in het ontwikkelingsgebied rundveehouderij duidelijk boven dat van de rundveehouderijbedrijven in het overig agrarisch gebied (tabel 4.1).

De ontwikkelingen tussen 1992 en 1993 in het ontwikkelingsgebied en in het overig agrarisch gebied komen vrijwel met elkaar overeen.

Tabel 4.1 Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied rundveehouderij (rv) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100

Kengetal	Ontwikkelingsgebied rv			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	2.292	2.147	94	2.830	2.565	91
Nge/bedrijf b)	73	86	119	61	73	120
Ha/bedrijf b)	22	23	104	20	21	106
Nge melkvee	1.542	1.750	114	1.586	1.753	111
Nge mestvee	186	157	84	264	230	87
Ha grasland	41.569	41.293	99	55.109	54.125	98
Ha voedergewas	28.128	28.703	102	34.141	34.536	101

a) Aantal rundveehouderijbedrijven; b) Nge respectievelijk ha per rundveehouderijbedrijf.

Regio's

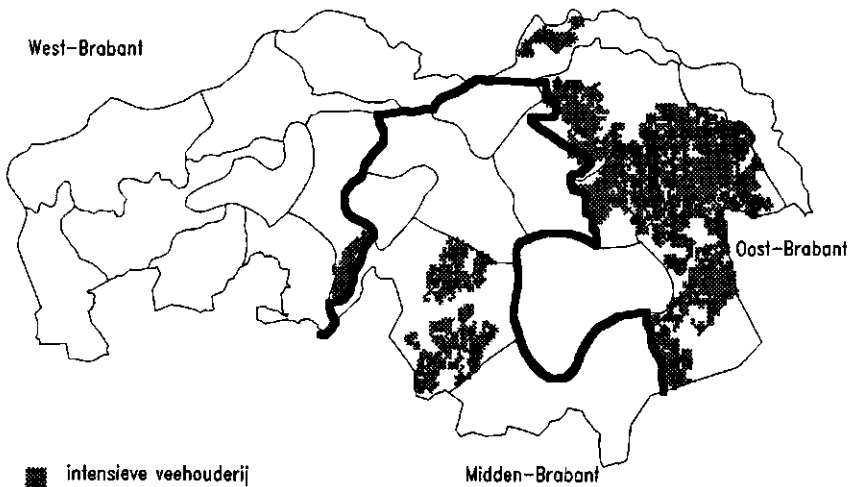
In regio Oost-Brabant ligt 57% van de rundveehouderijbedrijven in het ontwikkelingsgebied rundveehouderij. Voor de regio Midden-Brabant geldt dat voor 44% van de bedrijven en in regio West-Brabant voor 33% van de bedrijven.

In elke regio is de gemiddelde omvang (in nge) van de rundveehouderijbedrijven in het ontwikkelingsgebied rundveehouderij groter dan die van de bedrijven daarbuiten.

De rundveehouderijbedrijven in regio West-Brabant hebben, zowel in het ontwikkelingsgebied als daarbuiten, in vergelijking met de gebieden in de twee andere regio's een grotere gemiddelde bedrijfsoppervlakte.

4.3 Intensieve veehouderij

In het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij liggen ruim 4.400 bedrijven die 52.000 ha grond in gebruik hebben. Veruit het grootste deel (ruim 70% van de oppervlakte) van het ontwikkelingsgebied valt in regio Oost-Brabant (zie figuur 4.2); het aandeel van de regio Midden-Brabant bedraagt een vijfde. Het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij valt voor een groot deel samen met het ontwikkelingsgebied rundveehouderij.

Figuur 4.2 Ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij

Tabel 4.2 *Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij (iv) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100*

Kengetal	Ontwikkelingsgebied iv			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	1.629	1.624	100	2.420	2.411	100
Nge/bedrijf b)	73	77	105	58	61	106
Ha/bedrijf b)	5	5	105	4	5	105
Nge int. veeh. c)	1.367	1.420	104	1.673	1.750	105

a) Aantal intensieve veehouderijbedrijven; b) Nge respectievelijk ha per intensieve veehouderijbedrijf; c) Nge intensieve veehouderij.

Van het totaal aantal intensieve veehouderijbedrijven in de agrarische hoofdstructuur ligt 40% in het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij. Van de productie-omvang intensieve veehouderij is 45% afkomstig van bedrijven die in het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij liggen.

De gemiddelde omvang van de intensieve veehouderijbedrijven is in het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij duidelijk groter dan in het overig agrarisch gebied (tabel 4.2).

De ontwikkelingen tussen 1992 en 1993 zijn in beide gebieden vrijwel gelijk, althans voor de kengetallen die in de beschouwing zijn betrokken (tabel 4.2).

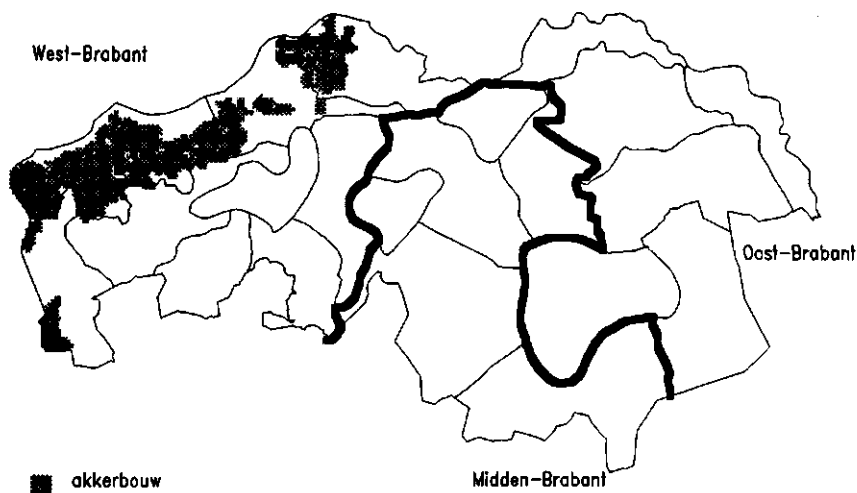
Regio's

In regio Oost-Brabant ligt 59% van de intensieve veehouderijbedrijven in het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij, in regio Midden-Brabant geldt dat voor 21% van de intensieve veehouderijbedrijven en in regio West-Brabant voor 14%.

De gemiddelde omvang (in nge) van de intensieve veehouderijbedrijven in het ontwikkelingsgebied intensieve veehouderij is in de regio's Oost- en West-Brabant groter dan daarbuiten; in regio Midden-Brabant is de omvang van de bedrijven in beide gebieden ongeveer even groot.

4.4 Akkerbouw

In het ontwikkelingsgebied akkerbouw liggen in totaal ruim 900 bedrijven die 29.000 ha cultuurgrond in gebruik hebben. Het ontwikkelingsgebied ligt geheel in regio West-Brabant (noordwestelijk deel, zie figuur 4.3). Er is vrijwel geen overlap met andere ontwikkelingsgebieden.

Figuur 4.3 Ontwikkelingsgebied akkerbouw

Van het totaal aantal akkerbouwbedrijven in de agrarische hoofdstructuur ligt 30% in het ontwikkelingsgebied akkerbouw. Van de productie-omvang van de akkerbouw en van het areaal akkerbouw (exclusief het areaal voedergewassen) komt respectievelijk 37% en 45% voor rekening van het ontwikkelingsgebied akkerbouw.

De akkerbouwbedrijven in het ontwikkelingsgebied akkerbouw zijn beduidend groter (zowel in nge als in ha) dan de bedrijven in het overig agrarisch gebied (tabel 4.3).

Tabel 4.3 Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied akkerbouw (ab) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100

Kengetal	Ontwikkelingsgebied ab			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	531	505	95	1.255	1.246	99
Nge/bedrijf b)	66	64	97	23	23	102
Ha/bedrijf b)	41	41	101	16	17	104
Nge akkerbouw	34.897	32.392	93	59.080	57.164	97
Ha akkerbouw c)	21.922	21.180	97	27.146	26.778	99

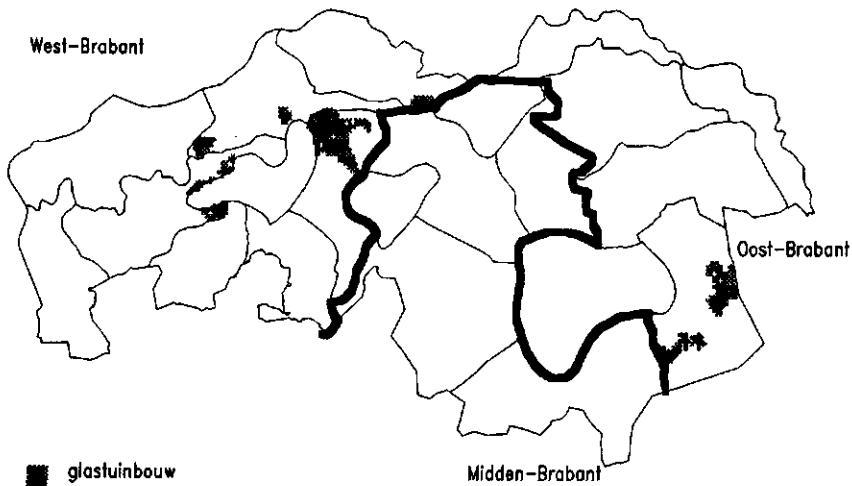
a) Aantal akkerbouwbedrijven; b) Nge respectievelijk ha per akkerbouwbedrijf; c) Exclusief voedergewassen.

Bij deze cijfers moet echter bedacht worden dat de akkerbouwbedrijven in het ontwikkelingsgebied akkerbouw - dat volledig in regio West-Brabant ligt - in feite niet goed te vergelijken zijn met het overgrote deel van de akkerbouwbedrijven in het overig agrarisch gebied.

4.5 Glastuinbouw

Het totaal aantal bedrijven in het ontwikkelingsgebied glastuinbouw bedraagt ruim 900; deze bedrijven beschikken over iets minder dan 10.000 ha cultuurgrond. Het grootste deel (twee derde van het areaal cultuurgrond) van het ontwikkelingsgebied glastuinbouw ligt in regio West-Brabant (omgeving van Breda), waar het voor een deel samenvalt met de ontwikkelingsgebieden rundveehouderij, vollegrondsgroenteteelt en akkerbouw. Het overige deel van het ontwikkelingsgebied glastuinbouw ligt in regio Oost-Brabant (in het zuidoosten), waar het voor een deel samenvalt met de ontwikkelingsgebieden rundveehouderij en intensieve veehouderij (zie figuur 4.4).

Van het totaal aantal glastuinbouwbedrijven in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant ligt ruim een vijfde in het ontwikkelingsgebied glastuinbouw. Van zowel de glastuinbouwproductie als van het glasareaal komt ruim een kwart voor rekening van de bedrijven in het ontwikkelingsgebied glastuinbouw.

Figuur 4.4 Ontwikkelingsgebied glastuinbouw

Tabel 4.4 *Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied glastuinbouw (gb) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100*

Kengetal	Ontwikkelingsgebied gb			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	138	136	99	489	478	98
Nge/bedrijf b)	168	202	120	118	139	118
Are glas/bedr. c)	121	130	108	84	90	107
Nge glastuinbouw	24.792	28.687	116	67.916	80.286	118
Ha glas	180	189	105	510	535	105

a) Aantal glastuinbouwbedrijven; b) Nge per glastuinbouwbedrijf; c) Are glas per glastuinbouwbedrijf.

De glastuinbouwbedrijven in het ontwikkelingsgebied glastuinbouw zijn gemiddeld veel groter (zowel in nge als in oppervlakte glas) dan de glastuinbouwbedrijven in het overig agrarisch gebied (tabel 4.4).

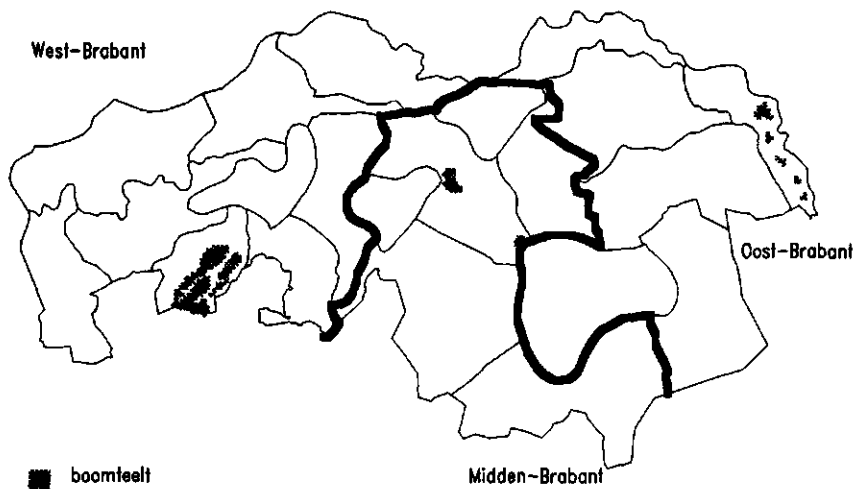
De ontwikkelingen in het ontwikkelingsgebied en het overig agrarisch gebied komen in grote lijnen met elkaar overeen.

4.6 Boomteelt

Het ontwikkelingsgebied boomteelt telt in totaal bijna 700 bedrijven die ruim 5.000 ha cultuurgrond in gebruik hebben. Het grootste deel (ruim 70% van de oppervlakte cultuurgrond) van het ontwikkelingsgebied boomteelt ligt in regio West-Brabant (omgeving Zundert), waar het deels samenvalt met de ontwikkelingsgebieden rundveehouderij en vollegrondsgroenteteelt. De rest van het ontwikkelingsgebied boomteelt is verdeeld over de andere twee regio's (onder andere omgeving Haaren en langs de Maas, zie figuur 4.5).

Van het totaal aantal boomteeltbedrijven in de agrarische hoofdstructuur ligt ruim een kwart in het ontwikkelingsgebied boomteelt. Het aandeel van de productie-omvang van de boomteelt in het ontwikkelingsgebied boomteelt op de totale productie-omvang van de boomteelt in de agrarische hoofdstructuur bedraagt eveneens ruim een kwart. Voor het areaal bedraagt het aandeel van het ontwikkelingsgebied bijna een derde.

In oppervlakte zijn de boomteeltbedrijven in het ontwikkelingsgebied boomteelt gemiddeld groter dan de boomteeltbedrijven in het overige agrarisch gebied; de gemiddelde omvang van de bedrijven ligt voor de twee gebieden niet ver uit elkaar (tabel 4.5).

Figuur 4.5 Ontwikkelingsgebied boomteelt

Tabel 4.5 *Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied boomteelt (bt) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100*

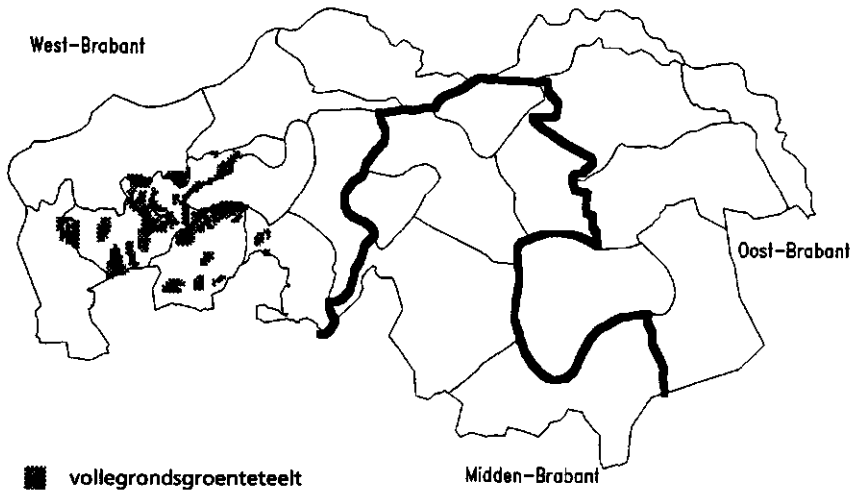
Kengetal	Ontwikkelingsgebied bt			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	212	211	100	581	593	102
Nge/bedrijf b)	64	74	115	63	71	113
Are/bedrijf b)	495	518	105	424	428	101
Nge boomteelt	12.983	14.265	110	36.982	42.459	115
Ha boomteelt	998	1.034	104	2.091	2.206	106

a) Aantal boomteeltbedrijven; b) Nge respectievelijk are per boomteeltbedrijf.

De nadruk van de boomteelt ligt in regio West-Brabant. Van het aantal boomteeltbedrijven in deze regio ligt 38% binnen het ontwikkelingsgebied boomteelt. Het gemiddeld aantal nge per boomteeltbedrijf is in regio West-Brabant in het ontwikkelingsgebied gelijk aan dat in het overig agrarisch gebied. De omvang is echter veel lager dan die van de bedrijven in de andere twee regio's.

4.7 Vollegrondsgroenteteelt

In het ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt liggen ongeveer 1.100 bedrijven die ruim 10.000 ha in gebruik hebben. Het ontwikkelingsgebied ligt geheel in regio West-Brabant (in hoofdzaak ten zuidwesten van Breda), waar het voor een klein deel samenvalt met de ontwikkelingsgebieden glastuinbouw, boomteelt en rundveehouderij (zie figuur 4.6).

Figuur 4.6 Ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt

Voor de beschrijving van de tuinbouw in het ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt is in dit onderzoek de sector iets ruimer opgevat. Deze sector, die is aangeduid met "overig tuinbouw open grond", omvat naast de opengrondsgroenteteelt bijvoorbeeld ook de bloembollenteelt (zie ook bijlage 2). Overigens is de opengrondsgroenteteelt binnen de sector overig opengrondstuinbouw veruit de grootste sector: van het areaal is 95% in gebruik voor de groenteteelt, van de productie is 83% afkomstig van de groenteteelt.

Bijna een kwart van de overige opengrondstuinbouwbedrijven in de agrarische hoofdstructuur ligt in het ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt (tabel 4.6). Van de productie-omvang van overige opengrondstuinbouw komt bijna een vijfde voor rekening van het ontwikkelingsgebied. Het aandeel in het areaal bedraagt voor het ontwikkelingsgebied slechts 13%. De verklaring hiervoor is dat de overige opengrondsteelt niet zo sterk is geconcentreerd op een bepaald (gespecialiseerd) bedrijfstype.

Tabel 4.6 *Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt (vg) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100*

Kengetal	Ontwikkelingsgebied vg			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	218	204	94	734	707	96
Nge/bedrijf b)	52	48	93	51	57	112
Are/bedrijf b)	539	479	89	591	630	107
Nge tuinbouw open grond c)	11.775	11.484	98	49.380	51.675	105
Ha tuinbouw open grond c)	1.476	1.400	95	10.296	10.071	98

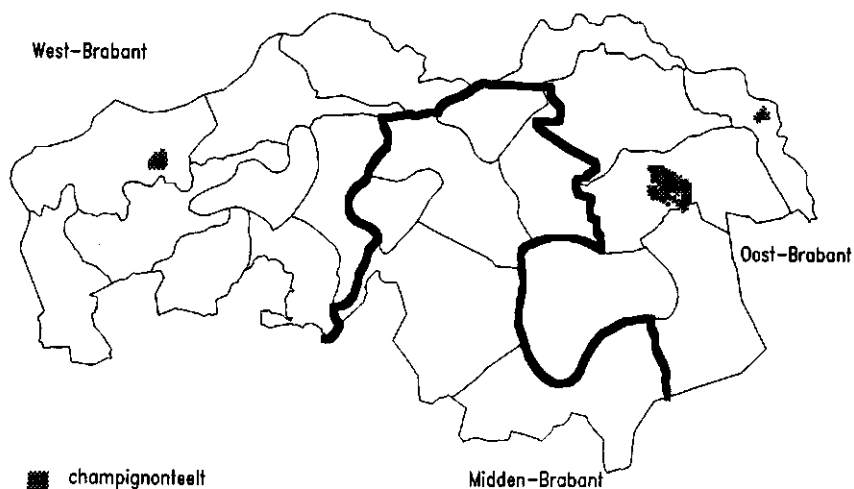
a) Aantal overige opengrondstuinbouwbedrijven; b) Nge respectievelijk are per overig opengrondstuinbouwbedrijf; c) Nge respectievelijk ha overig tuinbouw open grond.

De situatie in het ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt vergeleken met die in het overig agrarisch gebied, wijkt nogal af van het beeld dat bij de andere ontwikkelingsgebieden in vergelijking met hun complementaire overige agrarische gebieden is geconstateerd. Zo is in 1993 in het ontwikkelingsgebied vollegrondsgroenteteelt de gemiddelde omvang (zowel in nge als in are) van de overige opengrondstuinbouwbedrijven kleiner dan die van de bedrijven in het overig agrarisch gebied. Verder is in het ontwikkelingsgebied de gemiddelde omvang van de bedrijven en de totale produktie-omvang van de overige opengrondstuinbouw afgenomen, terwijl deze in het overig agrarisch gebied juist zijn gestegen.

4.8 Champignonteelt

In het ontwikkelingsgebied champignonteelt liggen in totaal ruim 300 bedrijven die 3.000 ha grond in gebruik hebben. Het grootste deel (84% van de oppervlakte cultuurgrond) van het ontwikkelingsgebied valt in regio Oost-Brabant, waar het voor het grootste deel samenvalt met de ontwikkelingsgebieden rundveehouderij en intensieve veehouderij. De rest van het ontwikkelingsgebied champignonteelt ligt in regio West-Brabant, waar het volledig in het ontwikkelingsgebied akkerbouw ligt (zie figuur 4.7).

Van het aantal champignonbedrijven in de agrarische hoofdstructuur ligt een vijfde in het ontwikkelingsgebied champignonteelt. Van de produktie-omvang champignonteelt wordt 29% gerealiseerd in het ontwikkelingsgebied.

Figuur 4.7 Ontwikkelingsgebied champignonsteelt

Tabel 4.7 Overzicht kengetallen ontwikkelingsgebied champignonsteelt (ct) en overig agrarisch gebied in de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant naar jaar, index=indexcijfer 1992=100

Kengetal	Ontwikkelingsgebied ct			Overig agrarisch gebied		
	1992	1993	index	1992	1993	index
Aantal bedr. a)	42	37	88	167	164	98
Nge/bedrijf b)	146	145	99	90	99	109
Nge champignonsteelt	6.067	5.343	88	15.149	16.205	107

a) Aantal champignonbedrijven; b) Nge per champignonbedrijf.

De gemiddelde omvang van de champignonbedrijven in het ontwikkelingsgebied champignonsteelt is veel groter dan die van de bedrijven in het overig agrarisch gebied (tabel 4.7). De gemiddelde omvang per bedrijf en de totale productie-omvang champignonsteelt is in het ontwikkelingsgebied gelijk gebleven respectievelijk gedaald, terwijl deze in het overig agrarisch gebied zijn toegenomen.

5. CONCLUSIES

Aantal bedrijven in monitoring

Aangezien vrijwel alle agrarische bedrijven in Noord-Brabant konden worden ingedeeld in de door de provincie onderscheiden deelgebieden, is een goede basis verkregen voor de monitoring van de land- en tuinbouw in Noord-Brabant. Hierbij wordt er dan van uitgegaan dat eventuele fouten in de bestanden die voor de plaatsbepaling van de agrarische bedrijven zijn gebruikt, te verwaarlozen zijn. Voor het trekken van conclusies over de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw mogen de gebieden echter niet te klein zijn (minimaal vijftig bedrijven). Dat geldt ook vanuit het oogpunt van privacybescherming.

Noord-Brabant totaal

Het aantal bedrijven dat is opgenomen in de monitoring is tussen 1992 en 1993 licht gedaald. De productie-omvang (uitgedrukt in nge) is in die periode met 8% gestegen (mede door een wijziging van de ngenormen), terwijl de oppervlakte cultuurgrond vrijwel ongewijzigd is gebleven.

De akkerbouw is de enige van de onderscheiden sectoren waarvan de productie-omvang is gedaald, mede als gevolg van een daling van het areaal. Ook het areaal overig opengrondstuinbouw is gedaald.

Zowel de productie-omvang van de glastuinbouw als die van de boomteelt is sterk gestegen, mede door een toename van het areaal.

De gemiddelde omvang van alle bedrijven is tussen 1992 en 1993 toegenomen van 58 tot 63 nge. Vooral de rundveehouderij-, overige graasdier-, glastuinbouw- en boomteeltbedrijven zijn sterk in omvang gestegen.

Hoofdstructuren

In de agrarische hoofdstructuur ligt 84% van de bedrijven, in de groene hoofdstructuur 10% en in de stedelijke hoofdstructuur 6%. Van de productie-omvang wordt 83% gerealiseerd in de agrarische hoofdstructuur, 11% in de groene hoofdstructuur en 6% in de stedelijke hoofdstructuur. Voor het areaal cultuurgrond bedragen de percentages respectievelijk 83, 12 en 5.

In de groene hoofdstructuur ligt in vergelijking met de andere hoofdstructuren meer de nadruk op de rundveehouderij. De gemiddelde

omvang van de bedrijven (in nge) is in de groene hoofdstructuur het grootst.

In de stedelijke hoofdstructuur ligt in vergelijking met de andere hoofdstructuren minder de nadruk op de veehouderij; het aandeel van de glastuinbouw en de overig opengrondstuinbouw is in deze hoofdstructuur naar verhouding hoog. De gemiddelde omvang van de bedrijven is in de stedelijke hoofdstructuur het kleinst.

Ontwikkelingsgebieden

In tabel 5.1 zijn enkele kengetallen van de ontwikkelingsgebieden in de agrarische hoofdstructuur weergegeven. Het percentage bedrijven heeft betrekking op het percentage bedrijven van een bepaald bedrijfstype dat in het ontwikkelingsgebied ligt met dezelfde aanduiding als het bedrijfstype. Analooq hieraan is het percentage in de produktie gedefinieerd. De gemiddelde omvang van de bedrijven is uitgedrukt met plussen en minnen, die gebaseerd zijn op een vergelijking van de gemiddelde omvang van de bedrijven in het ontwikkelingsgebied en die van de bedrijven in het (complementaire) overig agrarisch gebied. Wederom gaat het hier om de bedrijven waaraan het ontwikkelingsgebied zijn naam ontleend. Een plus houdt in dat de gemiddelde omvang van het bedrijfstype in het ontwikkelingsgebied groter is dan die in het overig agrarisch gebied. Ook voor de ontwikkeling van enkele kengetallen tussen 1992 en 1993 is een waardering met plussen en minnen gehanteerd.

Tabel 5.1 Overzicht van enkele kengetallen van de ontwikkelingsgebieden binnen de agrarische hoofdstructuur in Noord-Brabant

Ontwikkelingsgebied	% bedrijven a)	% produktie b)	Nge per bedrijf c)	Ontwikkeling 1992-1993 d)
Rundveehouderij	45	48	+	0
Intensieve veehouderij	40	45	+	0
Akkerbouw	30	37	++	-
Glastuinbouw	22	27	++	0
Boomteelt	27	26	0	-
Vollegroondsgroenteteelt	23	19	0	--
Champignoneteelt	20	29	++	--

a) Percentage bedrijven van een bepaald bedrijfstype dat in het ontwikkelingsgebied ligt met dezelfde aanduiding als het bedrijfstype; b) Percentage produktie van een bepaalde produktierichting dat in het ontwikkelingsgebied wordt gerealiseerd met dezelfde aanduiding als de produktierichting; c) "+" gemiddelde omvang van het bedrijfstype dat overeenkomt met het ontwikkelingsgebied is in het ontwikkelingsgebied groter dan in het overig agrarisch gebied ("0" geen of vrijwel geen verschil); d) "-" toename van drie kengetallen

(n_{ge}/bedrijf, n_{ge} totaal en ha) is in het ontwikkelingsgebied minder (of de afname is sterker) dan in het overig agrarisch gebied.

Die kengetallen zijn: gemiddelde omvang van de bedrijven, omvang van de produktie en het areaal. Een plus betekent dat in het ontwikkelingsgebied een grotere toename (of minder sterke afname) heeft plaatsgevonden dan in het overig agrarisch gebied (hierbij zijn de drie kengetallen gezamenlijk beoordeeld).

De "concentratie" van de bedrijfstypen en de produktie van de sectoren in de overeenkomstige ontwikkelingsgebieden varieert van 40 à 48% voor de veehouderijgebieden tot 19 à 29% voor de tuinbouwgebieden (tabel 5.1).

De gemiddelde omvang van de bedrijven is in vijf van de zeven ontwikkelingsgebieden (veel) groter dan in de (complementaire) overige agrarische gebieden.

De ontwikkeling van enkele kengetallen is in de ontwikkelingsgebieden vergelijkbaar of blijft iets achter bij die in de (complementaire) overige agrarische gebieden.

LITERATUUR

- Bruchem, C. van (red.) (1992)
Landbouw-Economisch Bericht 1992; Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), Periodieke Rapportage 1-92
- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) (1994)
Bodemstatistiek 1989; Den Haag, Centraal Bureau voor de Statistiek
- LEI-DLO/CBS (1993)
Landbouwcijfers 1993; Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)/Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
- Provincie Noord-Brabant (1990)
Regionale ontwikkelingen in de Noordbrabantse agrarische sector; studierapport van de Werkgroep ruimtelijke aspecten van de landbouw
- Provincie Noord-Brabant (1992)
Streekplan Noord-Brabant
- Werkgroep Agrarisch Geografische Informatiesystemen (1990)
Agrarische informatie in punten of grids; een vergelijking van twee systemen voor de plaatsbepaling van agrarische bedrijven; Den Haag/Wageningen, Landbouw-Economisch Instituut/Staring Centrum

BIJLAGEN

Bijlage 3 Kengetallen ontwikkelingsgebieden

Tabel B3.1 Procentuele verdeling bedrijven in agrarische hoofdstructuur Noord-Brabant in 1992 naar ontwikkelingsgebied en bedrijfstype

Bedrijfstype	Ontwikkelingsgebied						
	rund-veeh.	int. veeh.	akkerbouw	glas-tuinb.	boomteelt	volle-gr.gr.	cham. teelt
Rundveehouderij	35	30	10	25	19	24	19
Overig graasdier	7	6	6	7	7	8	6
Intensieve veehouderij	29	37	2	21	10	8	38
Overig veehouderij	7	8	*	5	4	3	6
Akkerbouw	6	6	56	7	2	4	7
Glastuinbouw	2	1	3	15	2	7	*
Boomteelt	3	1	*	2	31	11	4
Ov. tuinbouw open grond	3	2	3	10	12	20	*
Champignon	1	2	3	1	*	*	13
Overig	7	6	18	8	12	13	4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	6.542	4.432	953	930	690	1.071	336

* Minder dan tien bedrijven.

Tabel B3.2 Procentuele verdeling productie-omvang (nge) in agrarische hoofdstructuur Noord-Brabant in 1992 naar ontwikkelingsgebied en produktierichting

Productierichting	Ontwikkelingsgebied						
	rund-veeh.	int. veeh.	akkerbouw	glas-tuinb.	boomteelt	volle-gr.gr.	cham. teelt
Rundveehouderij	42	36	11	23	21	27	18
Intensieve veehouderij	36	46	3	23	15	10	43
Akkerbouw	5	6	55	4	2	4	6
Glastuinbouw	5	3	7	37	10	22	4
Boomteelt	4	1	1	2	38	12	2
Ov. tuinbouw open grond	3	3	10	7	9	22	2
Champignon	2	3	4	1	3	0	22
Overig	3	2	10	3	2	3	2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Nge x 100	4.097	2.962	636	665	346	524	270

Tabel B3.3 Procentuele verdeling grondgebruik in agrarische hoofdstructuur Noord-Brabant in 1992 naar ontwikkelingsgebied

Grondgebruik	Ontwikkelingsgebied						
	rund- veeh.	int. veeh.	akker- bouw	glas- tuinb.	boom- teelt	volle- gr.gr.	cham. teelt
Grasland	50	44	11	47	48	48	37
Voedergewassen	34	38	3	28	20	20	30
Akkerbouw	11	13	76	13	5	11	27
Glastuinbouw	0	0	0	2	1	1	0
Boomteelt	1	0	0	0	19	5	1
Ov. tuinbouw open grond	3	4	8	8	5	14	4
Overig	0	0	3	1	2	2	1
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Aantal hectare	82.498	52.089	29.014	9.622	5.181	10.188	2.973